

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มุมมองทางคุณธรรม หรือความดีที่ถูกต้องมาจากเหตุผลของมนุษย์ การส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักใช้เหตุผลในการแยกแยะดี ชั่ว ถูก ผิด รู้จักตั้งคำถาม วิเคราะห์ วิวิจารณ์ แสวงหาความจริง ความดี ความงาม และเป้าหมายสูงสุดของชีวิต จึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการพัฒนาคุณธรรม ความดี ดังนั้นเราจะเริ่มจากการพิจารณาปัญหาความดี และทำความเข้าใจในความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลกับการพัฒนาคุณธรรม ความดีให้ชัดเจน ที่เป็นปัญหาทางความดีคือ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง การกระทำ ความประพฤติที่มีความหมายเป็นดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร เราสามารถแยกระดับของความดี ได้ ๒ ระดับคือ

(๑) ระดับทางสังคม เราอาจเห็นการกระทำ ความประพฤติที่ผิดความดีตั้งแต่เรื่องพื้นๆ จนถึงเรื่องที่สลับซับซ้อน เช่น ขับรถปาดหน้ากันแล้วทะเลาะหรือยิงกันตาย นักเรียนยกพวกตีกัน การทุจริตคอร์รัปชันในวงการและการเมือง เป็นต้น

(๒) ระดับการตัดสินใจทางความดี เป็นปัญหาในเรื่องการวินิจฉัยตัดสินว่าอะไรคือ ความดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร ปัญหาข้อนี้สะท้อนปัญหาข้อแรก กล่าวคือ ถ้าปัจเจกแต่ละคนได้รับการเรียนรู้ที่ถูกต้องจนเกิดปัญญามองเห็นชัดเจนในเรื่องดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควรแล้ว เขาย่อมกระทำ และประพฤติถูกต้องทางความดี ดังที่โสเครตีสกล่าวว่า คนเรากระทำเกณฑ์การตัดสินความดีทำให้คนใจสูงมากขึ้น โดยมองทางนิสัยใจคอ และความประพฤติที่แน่นอน ตามที่บุคคลเหล่านั้นสมัครใจทางพระพุทธศาสนาสอนเน้นใจเรื่องการรักษากาย วาจา และใจ ให้เรียบร้อยบริสุทธิ์สะอาดเป็นนิมิต เพื่อยกจิตใจของตนให้สูงขึ้น^๑ นอกจากนี้ เกณฑ์การตัดสินความดีพูดถึงความดีอันสูงสุดของมนุษย์เท่าที่มนุษย์จะทำได้อันเป็นประโยชน์ของความดีสูงสุด ตามอุดมคติ ไม่ใช่ความดีที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเห็นว่าดี แต่ต้องการให้เป็นความดีสากลที่เรียกว่า Objective good นั้นเอง^๒

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในระดับศีลธรรมที่เป็นประโยชน์สูงสุดของความดีมีหลายระดับ คือ

ความดีระดับที่ ๑ คือ ศีล ๕^๓ เป็นหลักความดีเบื้องต้นซึ่งพระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์ทุกคนควรจะต้องปฏิบัติตามเพื่อความสมบูรณ์ในตัวเอง พระพุทธศาสนาถือว่า ศีล ๕ เป็นความดีที่มีเหตุผลสากล เมื่อมนุษย์ทุกคนถือปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ความสงบสุขทั้งของตนเองและสังคม

^๑ บุญมี แท่นแก้ว, พระพุทธศาสนากับปรัชญา (Buddhism and Philosophy), กรุงเทพมหานคร: ว.เพ็ชรสกุล, ๒๕๔๐, หน้า ๙๐.

^๒ วศิน อินทสระ, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘.

^๓ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

โดยส่วนรวมของศีล ๕ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดมในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือไม่เสพของมีนเมา โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาดมีเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^๕

ส่วนความดีระดับที่ ๒ คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ในระดับนี้เป็นการพัฒนาความดีให้สูงขึ้น ไปคือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ กุศลกรรมบถหมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งกรรมดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ หรือสุคติ กุศลกรรมบถนี้เรียกได้หลายชื่อ เช่น

- (๑) ธรรมจริยา คือ การประพฤติธรรม
- (๒) การประพฤติเป็นธรรม
- (๓) การประพฤติถูกต้องตามธรรม^๖

ความดี คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม อารยธรรมคือ ธรรมอันดีงาม ธรรมของอารยชน ความเจริญด้วยชนบธธรรมนิยมอันดีงาม สัมปติธรรมคือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของคนดี^๖ ธรรมของผู้สงบระงับจาก ความชั่วทั้งหลาย เป็นต้น

พุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่า ความดีที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรมความดีให้สูงขึ้น ทางพระพุทธศาสนาจึงวางแนวทางให้พัฒนาความดีให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคลคือ ให้ประพฤติในกุศลกรรมบถ และเว้นอกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย^๗ ดังต่อไปนี้

กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำความดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธศาสนาเถรวาท เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐^๘ ดังนั้นกุศลกรรมบถแบ่งประเภทออกเป็น ๓ ทางคือ การกระทำความดีทางกาย เรียกว่า กายสุจริต การกระทำความดีทางวาจา เรียกว่าวจีสุจริต และการกระทำความดีทางใจ เรียกว่ามโนสุจริต คือ

- (๑) กายกรรม ๓^๙ ได้แก่ การกระทำความดีทางกาย ๓ อย่างที่เรียกว่า กายสุจริตได้แก่ ๑) จงดเว้นจากการฆ่า และการเบียดเบียนสัตว์ และมีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่น ๒) จงดเว้นจากอทินนาทาน หรือการถือเอาสิ่งของผู้อื่นที่มีเจ้าของมิได้ยกให้ โดยเคารพ

^๕ อภ. วิ. (ไทย) ๓๕/๓๖๗/๓๘๘.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๗.

^๖ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑๐.

^๗ บุญมี แท่นแก้ว, พระพุทธศาสนากับปรัชญา, หน้า ๙๑.

^๘ อภ. ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๕/๑๕๑.

^๙ ข.ชา.อ. (บาลี) ๘/๘๑/๑๑๑.

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ๓) งตเว้นจากการประพฤติดินในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

(๒) วชิกรรม ๔^{๑๐} ได้แก่ การกระทำความดีทางวาจา ๔ อย่างที่เรียกว่า วชิสุจิริต ได้แก่ ๑)งดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ ๒)งดเว้นจากการพูดจาส่อเสียด หรือกล่าวยุยงให้คนอื่นแตกสามัคคีกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี ๓)งดเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน ๔)งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ญูกาละเทศะ

(๓) มโนกรรม ๓^{๑๑} ได้แก่ การกระทำความดีทางใจ ๓ อย่างที่เรียกว่า มโนสุจิริต ได้แก่ ๑)ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ๒)ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นและสัตว์อื่น คิดปรารถนาแต่ว่าขอให้สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเถิด ๓) มีความเห็นชอบเช่น เห็นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง เป็นต้น

หลักธรรมที่ยกมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เราเห็นว่า การกระทำใดที่เราไม่ชอบไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเรา คนอื่นก็ไม่ชอบ เราก็ไม่ควรไปทำกับคนอื่นเช่นเดียวกัน ถ้าทุกคนตระหนักในข้อนี้จะไม่มีการบาดหมางใจซึ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เมื่อเรางดเว้นจากการพูดคำเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อแล้วเราก็ควรชักชวนผู้อื่นให้กระทำด้วย และกล่าวสรรเสริญการกระทำของเขาด้วย

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนว่า การกระทำใดทำแล้วไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทั้งไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง การกระทำนั้นเป็นความดี มีความสุขและเป็นบุญติดตัวไปในชาติหน้า ส่วนการกระทำอย่างตรงกันข้ามเป็นความชั่วมีความทุกข์ และเป็นบาป การทำความเพียร ก็เช่นเดียวกับการปฏิบัติธรรมข้ออื่นๆ จะต้องเริ่มก่อตัวขึ้นในใจให้พร้อมและถูกต้องก่อนแล้วจึงขยายออกไปเป็นการกระทำในภายนอกให้ประสานกลมกลืนกัน การทำความเพียรจึงต้องสอดคล้องกลมกลืนกันไปกับธรรมข้ออื่นๆ ด้วยโดยเฉพาะสติสัมปชัญญะ มีความรู้ความเข้าใจใช้ปัญญาดำเนินความเพียรให้พอเหมาะอย่างเรียกว่า ไม่ตึง และไม่หย่อนเกินไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง ศึกษาเรื่องกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง ๓ ข้อคือ เพื่อศึกษากุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาเรื่องชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อันจะเป็นข้อมูลนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์สรุปไว้เป็นงานวิจัยอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยจึงต้องการค้นคว้าและนำเสนอในเรื่องนี้

^{๑๐} พ.ช.อ. (บาลี) ๘/๘๑/๑๑๑.

^{๑๑} พ.ช.อ. (บาลี) ๘/๘๑/๑๑๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษากุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ กุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง ศึกษาเรื่องกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังต่อไปนี้

- ๑.๔.๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่างๆ
- ๑.๔.๒ ศึกษาเรื่องชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทจากเอกสารงานวิชาการ และตำราวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๔.๓ สรุปและความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสรุปมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศลกรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ เป็นธรรมส่วนสุจริต ๑๐ ประการที่เป็นกายกรรม มี ๓ อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดุคในกาม ที่เป็นวจีกรรม มี ๔ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ที่เป็นมโนกรรมมี ๓ คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย เห็นชอบตามคลองธรรม

๑.๕.๒ การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต

๑.๕.๓ คุณภาพชีวิต หมายถึง คุณค่าของชีวิตมนุษย์ ได้แก่การพัฒนาคุณค่าของชีวิตให้เป็นคนดี มีความสุข มีคุณภาพ ด้วยการควบคุมกาย วาจา และจิตใจ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

๑.๕.๔ คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง คัมภีร์ที่เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาในฝ่ายเถรวาทเช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา เป็นต้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลที่เป็นหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาอนุฎีกา ปกรณวิเสสเป็นลำดับ และจากเอกสารที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาค้นคว้าแล้วเผยแพร่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ตรัสถึงความดี ไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง “ความเข้าใจเรื่องชีวิต และวิธีสร้างบุญบารมี” ความตอนหนึ่งว่า มนุษย์ที่เป็นอย่างหนึ่งว่าผู้มีใจสูงก็มีความรู้สูง สามารถรู้จักเปรียบเทียบความดี ความชั่ว และมนุษย์เกิดมาด้วยอำนาจของกุศลจึงเชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐ อันที่จริงทุกๆ คนมีสิทธิ์ที่จะถือว่าตนเกิดมาเพื่อบำเพ็ญความดีให้มากขึ้น และสามารถที่จะบำเพ็ญความดีได้ และชีวิตอันอุดมคือชีวิตอันสูงสุดในแง่ของพระพุทธศาสนาคือชีวิตที่ดีอันเรียกว่า สุชีวิต หมายถึง ความดีที่อาศัยชีวิต ทำขึ้นชีวิตของผู้ ทำดีจึงเรียกว่าชีวิตดี เมื่อ ทำดีมากชีวิตก็สูงขึ้นมาก ทำดีที่สุดชีวิตก็สูงสุด^{๑๒}

๑.๖.๒ สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้กล่าวถึง ความดี ไว้ในหนังสือเรื่อง “ธรรมะให้ลูกดี” ความตอนหนึ่งว่า ความดีในพระพุทธศาสนา เรียกเป็นคำพระว่า บุญ บ้าง กุศล บ้าง จะเรียกอย่างไรก็ตาม ความดีในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งบริสุทธิ์ และมีเป็นระดับเช่นศีล สมาธิ ปัญญา แต่ถ้าจะกล่าวตามประเภทของจิต แบ่งออกเป็น ๔ ระดับคือ กามาวจร (ระดับธรรมดา) รูปาวจร (ระดับฌาน) อรูปาวจร (ระดับอรุพฌาน) และ ระดับโลกุตตระ (ระดับพ้นจากกิเลส จนถึงระดับบริสุทธิ์สูงสุด) ผู้นับถือพระพุทธศาสนา จึงฝึกจิตของตนให้สูงขึ้นไปตามลำดับ จนบรรลुความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนาอันเป็นขั้นโลกุตตระ ความดีจะต้องรีบ ทำทุกเวลา เพราะความดีคือบุญ ทำความดี ทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ บุญก็จะคุ้มครองผู้ทำบุญอยู่เสมอ ก็จะประคองชีวิตให้เป็นไปได้ด้วยดี จนถึงพระนิพพานเป็นที่สุด^{๑๓}

๑.๖.๓ พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงความสันติ ไว้ในหนังสือ “สร้างสันติด้วยมือเรา” พอสรุปความได้ว่า เมื่อผู้คนมารวมมือกันเป็นสังคม ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีก็มักเกิดขึ้น สังคมอันสันติจึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของผู้คนในสังคม สังคมอันสันติมิใช่เพียงแค่สังคมที่ไม่มีการรบพุ่ง เช่น ฆ่าทำลายกันเท่านั้นแต่เป็นสังคมที่ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขไม่อึดอัดผิดเคียงกัน ไม่มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างราบรื่น เอื้อเพื่อเอื้อจวนกัน

^{๑๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ความเข้าใจเรื่องชีวิตและวิธีสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมตตาพร, ๒๕๔๙). หน้า ๗.

^{๑๓} สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), ธรรมะให้ลูกดี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๐). หน้า ๓๓.

โดยที่สภาพแวดล้อมทั้งในทางธรรมชาติ และทางสังคมก็เกื้อกูลต่อคุณภาพชีวิตไม่บีบคั้นจิตใจและร่างกาย^{๑๔}

๑.๖.๔ สมพงษ์ จิระนนท์ ได้กล่าวถึง ความดี ไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนิก” ตอนหนึ่ง ความว่า หลักคำสอนอันเป็นหัวใจในพระพุทธศาสนานั้น นอกจากไม่ทำความชั่วทั้งปวงแล้วจะต้องทำความดีให้ถึงพร้อมด้วยเพราะบางคนเข้าใจว่าการทำความชั่วโดยไปจำศีลภาวนา ไม่ให้ตนไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือพัวพันกับการทำบาป ตั้งความหวังแผ่เมตตา และปรารถนาดีด้วยใจไปยังเพื่อนมนุษย์ และสัตว์โลกทั้งหลายเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับพุทธศาสนิก ถ้าเข้าใจเช่นนั้นก็มองคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่เพียงด้านเดียวคือ ด้านปฏิเสธ (Negative) งดการทำชั่วเพียงด้านเดียว ดังนั้นจึงต้องมีการทำความดี ซึ่งเป็นการกระทำในเชิงบวก (positive) ประกอบกันด้วยคือ ไม่เพียงแต่ถือศีลกินเจ หรืองดเว้นการกระทำชั่วเท่านั้น ต้องทำความดีด้วย ดังคำพูดที่ว่า บุญต้องทำ บาปต้องงดคือ บุญหรือความดีจะต้องทำจึงจะได้บุญหรือความดี^{๑๕}

๑.๖.๕ นที ลานโพธิ์ ได้เรียบเรียงประสบการณ์ผลของกรรมจากการละเมิดศีลข้อ ๑ ของผู้ที่ได้มาปฏิบัติธรรมกับพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ไว้ในหนังสือ “เล่าเรื่องกรรม หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม (พระธรรมสิงหบุราจารย์)” พอสรุปความได้ว่า พระชาวนวณ ชื่อพระบัวเฮียว ก่อนบวช เคยมีอาชีพรับจ้างฆ่าวัว ฆ่าควาย และฆ่าหนูนาค เป็นจำนวนมาก เมื่อมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ได้เกิดทุกขเวทนาเป็นอันมาก วังวนต้นสัตบรรณพร้อมกับร้องเป็นเสียงว้าวเสียงควาย มี มีเลือดไหลออกมาทุกทวารเป็นจำนวนมาก แม้แต่อุจจาระมีแต่เลือดสดๆ สบงจีวรขาด พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ย้าเตือนให้พระบัวเฮียวตั้งสติกำหนดเวทนาจนถึงที่สุด พระบัวเฮียวมีสภาพสยดสยอง เช่นนี้ ๓ วัน ๓ คืน จนกระทั่งคืนที่ ๔ ได้เจริญสมาธิสติปัฏฐาน ๔ เข้าพลสมำบัติได้ทันที เลือดหยุดไหล แผลแตกตรงศีรษะได้หายไป แผลตรงคอหายไปไม่มีร่องรอย เป็นที่น่าอัศจรรย์ เมื่อมาปฏิบัติกรรมฐาน จึงได้รับทุกขเวทนาอย่างหนัก ซึ่งถือเป็นการชดใช้กรรม ให้แก่เจ้ากรรมนายเวร พระบัวเฮียวได้ตั้งปณิธานว่าจะอุทิศส่วนกุศลทั้งหลาย ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรจนกว่าชีวิตจะหาไม่^{๑๖}

๑.๖.๖ ปิน มุกกันต์ ได้กล่าวถึงสัจจธรรมไว้หนังสือ “ตอบบาทหลวง” พอสรุปความได้ว่า สัจจธรรมมีความหมายเป็นสองอย่าง คือ หมายถึงความจริงก็ได้ หมายถึงคำสอนที่แสดงความจริงก็ได้ เพราะกฎเกณฑ์ใดเป็นความจริง คือเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอน กฎเกณฑ์นั้นก็เรียกว่าสัจจธรรม เช่นความตายเป็นของจริงแท้ ความตายก็จัดว่าเป็นสัจจธรรมอันหนึ่งได้ คำสอนที่แสดงความจริง คือ

^{๑๔} พระไพศาล วิสาโล, สร้างสันติด้วยมือเรา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพส), (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๑๕} สมพงษ์ จิระนนท์, (ส. จิระนนท์), พุทธศาสนิก, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: เม็ดสีการพิมพ์ แอนด์ แพนค, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

^{๑๖} นที ลานโพธิ์, เล่าเรื่องกรรม หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม (พระธรรมสิงหบุราจารย์), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เครือเถา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๕.

คำสอนที่ถึงขั้นเป็นสัจธรรม จะต้องเป็นความจริงอยู่เสมอ แน่นนอนตามนั้น ไม่มีการกลับกลอกย้อน^{๑๗}

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ พระมหาสำราญ ญาณสวโร (พินดอน) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย” พบว่า ศีลถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการเกิดเป็นมนุษย์ เพราะการที่คนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าเกิดมามีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียุทธวิธีคือ ศีล ๕ สำหรับมนุษย์อีกด้วย เพราะศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานแรกของพระพุทธศาสนา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคน โดยเฉพาะศีล ๕ ถือเป็นมนุษยธรรมเป็นธรรมของมนุษย์^{๑๘}

๑.๖.๒ พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญโญ (ฤทธิมหันต์) กล่าวถึงการปฏิบัติตนให้เหมาะสมท่ามกลางกระแสความที่ไม่สามารถปฏิเสธได้อย่างเด็ดขาดไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า ทศณะของนักวัตถุนิยมจะเน้นคุณค่าของสิ่งของในภายนอกอันเป็นของการเสพงาม หรือประโยชน์สุขจากการบริโภควัตถุต่างๆ ต่างจากพระพุทธเจ้าที่ทรงมุ่งหมายคุณค่าภายในของมนุษย์ ทำให้ทรงสั่งสอนเน้นการมีส่วนร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยมีตนเองเป็นจุดพัฒนาที่สำคัญ มีหลักธรรมต่างๆ เป็นเครื่องรองรับลักษณะดังกล่าว เช่น การมีมนุษยธรรม (ศีล ๕) การช่วยเหลือเผื่อแผ่กันและกัน (สังคหวัตถุ ๔ ประการ) การใช้คุณธรรมทางจิตมาวัดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (สปปุริสธรรม ๗ ประการ) จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเป็นสิ่งที่ควรบริโภคในปริมาณ และขอบเขตที่เหมาะสมเท่านั้น ส่วนคุณค่าภายในตนกล่าวคือ ศีล สมานิ ปัญญา เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรกระทำให้เกิดมีในตน และพัฒนาไปในระดับที่สามารถอยู่ร่วมกับกามได้อย่างไม่เกิดผลกระทบเสียหาย เหมือนหมองูที่ใช้ประโยชน์จากการนำงูมาโชว์แต่ไม่โดนพิษของงูทำร้ายเอาละนั้น^{๑๙}

๑.๖.๓ พระพิรุณ วุฑฒิโกโร (ตะเนาว์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่าบุคคลที่ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักคำสอนในพราหมณ์ศาสนาอย่างต่อเนื่องนั้น จะได้รับผลใน ๓ ทาง คือ ๑. กายภาวนา (อบรมศีล) พฤติกรรมและบุคลิกภาพที่เป็นกายทุจริต วิจิตรจิต ปรับเปลี่ยนมาเป็นกายสุจริต วิจิตรจิต ๒. วิจิตรภาวนา (อบรมสมาธิ) บุคลิกลักษณะภายในที่เป็นมโนทุจริตปรับเปลี่ยนเป็นมโนสุจริตและจิตมีความมั่นคงไม่หวั่นไหวไปกับโลกธรรมที่มากระทบ ๓. ปัญญาภาวนา (อบรมปัญญา) เปลี่ยนเปลี่ยนจากโลกียปัญญาที่

^{๑๗} ปิ่น มุกขนัน, **ตอบบาทหลวง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กมลการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๙๖.

^{๑๘} พระมหาสำราญ ญาณสวโร (พินดอน), “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒). หน้า ก.

^{๑๙} พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญโญ (ฤทธิมหันต์), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๓๖, หน้า ๔๒.

ยังไม่สามารถกำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลง ไปเป็นโลกุตตรปัญญาที่สามารถกำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลงและทำให้บรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือการดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงซึ่งภาวะนี้เรียกว่าพระนิพพาน^{๒๐}

๑.๖.๔ พระสมปอง มนต์ชาโต (วงศ์สอาด) ได้กล่าวถึง ความดี ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท” ความตอนหนึ่งว่า ความดี เป็นชื่อกรรมในการกระทำของผู้กระทำ และมีองค์ประกอบของความดีคือต้องมีผู้กระทำ และกรรมที่ทำตัวผู้กระทำที่เรียกว่า “คนดี” กรรมที่กระทำที่เรียกว่า “ความดี” ในขณะที่กรรมถูกกำหนดมาจากเจตนา และเจตนามาจากความตั้งใจ ซึ่งเป็นการทำงานของจิตประเภทหนึ่ง คนเรามีองค์ประกอบ ๒ อย่างคือ กายกับจิต (รูปกับนาม) โดยเฉพาะเรื่องจิตที่เป็นตัวเจตนา แต่ละคนมีจิตต่างกัน เพราะเป็นเรื่องของนานากรรมที่มาจากเจตนา เพียงแต่ให้อยู่ในกลุ่มของความดี (กุศล) ไม่ให้ไปปะปนกับความชั่ว (อกุศล)^{๒๑}

๑.๖.๕ อติสร เพียงเกษ ได้กล่าวถึง บุญ (ความดี) ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง บุญบาปที่ปรากฏอยู่ในบทผญาอีสาน” ความตอนหนึ่งว่า คำว่า “บุญ” ที่ใช้ทั่วไปมีความหมายอยู่เพียงแค่ว่าโลกียะเท่ากับโลกียกุศล หรือกุศลชั้นโลกียะจึงเท่ากับเป็นความหมายส่วนหนึ่งของกุศลไม่ครอบคลุมเท่ากับกุศล ซึ่งมีโลกุตตรกุศลด้วย แต่ในการใช้จริงโดยทั่วไปกุศลมีความหมายครอบคลุมที่กว้างกว่าบุญคำทั้งสองจึงใช้แทนกันได้บ้างไม่ได้บ้าง กุศลใช้ในแง่การกระทำคือ กรรมก็ได้ มองอีกลงไปถึงตัวสภาวะธรรมก็ได้ ส่วนบุญมักเล็งแค่ในแง่กรรมคือ การกระทำ ดังนั้นกุศลธรรมก็ดี กุศลกรรมก็ดี จึงเป็นคำสำคัญ แต่สำหรับบุญเราพูดได้ว่า บุญกรรม (กรรมที่เป็นบุญไม่ใช่บุญ และกรรม) ถ้าพูดว่า บุญธรรม จะแปลกหู และไม่รู้สึกเป็นคำศัพท์ทางธรรม^{๒๒}

๑.๖.๖ กัญญา สรรคุณากร ได้กล่าวถึง ความดี ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ความตอนหนึ่งว่า การพัฒนามนุษย์ต้องเริ่มจากการฝึกฝนตนเอง และผู้ที่ฝึกฝนตนเองได้ส่วนมากก็คือ บัณฑิต (คนดี) ซึ่งการพัฒนามนุษย์นี้จะสามารถเกิดประโยชน์มากมายต่อตัวบุคคล ต่อสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกัน ใครจะเชื่อว่าพระพุทธศาสนาแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สร้างคุณูปการอย่างอนันตต่อมนุษยทุกชีวิตในการวางหลักคำสอนเพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินตามแบบอย่างอันดีที่พระองค์ได้ประพฤติปฏิบัติวางรากฐานให้ได้เห็นเป็นแบบอย่างอันเป็นการรักษากาย วาจา ใจ ตลอดจนทั้งสติปัญญาให้ได้ว่า

^{๒๐} พระพิรุณ วุฑฒิโกโร (ตะเนาว์), การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา, **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ก.

^{๒๑} พระสมปอง มนต์ชาโต (วงศ์สอาด), “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๒๒} อติสร เพียงเกษ “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาปที่ปรากฏอยู่ในบทผญาอีสาน” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

ถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มนุษย์สามารถฝึกฝนตัวเองได้ และฝึกได้แทบไม่มีที่สิ้นสุด การฝึกศึกษาพัฒนาตน จึงทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ประเสริฐเลิศสูงสุด ซึ่งเป็นความเลิศประเสริฐที่สัตว์ทั้งหลายอื่นไม่มี ความดีเลิศประเสริฐของมนุษย์นั้นจึงอยู่ที่การเรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนาตนขึ้นไป มนุษย์จะเอาดีไม่ได้ ถ้าไม่มีการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา^{๒๓}

ส่วนในงานวิจัยนี้ จะมีความแตกต่างกับเอกสารต่างๆ ที่ทบทวนมา โดยผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเรื่องกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเช่น แนวคิดเรื่องกุศลกรรมบถในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนเรื่องกุศลกรรมบถ ความสำคัญของหลักคำสอนเรื่องกุศลกรรมบถ หลักคำสอนเรื่องกุศลกรรมบถในพระไตรปิฎก การอธิบายความเรื่องกุศลกรรมบถในคัมภีร์อื่นๆ การอธิบายความเรื่องกุศลกรรมบถของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเช่น หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกุศลกรรมบถทางกายกรรม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกุศลกรรมบถทางวจีกรรม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกุศลกรรมบถทางมโนกรรม หลักธรรมที่เป็นข้าศึกต่อกุศลกรรม และการประยุกต์ใช้หลักกุศลกรรมบถในการดำเนินชีวิตประจำวันเช่น วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักกุศลกรรมบถในการดำเนินชีวิต เทคนิคและวิธีการใช้หลักกุศลกรรมบถในการดำเนินชีวิต ประโยชน์ของการใช้หลักกุศลกรรมบถในการดำเนินชีวิต และอานิสงส์ของการใช้หลักกุศลกรรมบถในการดำเนินชีวิต ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบันอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิเคราะห์และสรุปประเด็นต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการตามวิธีการและขั้นตอนการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษากุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ศึกษาชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ ศึกษาความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลที่ได้จากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

๑.๗.๔ สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

^{๒๓} กัญญา สรคุณากร, “ศึกษาการพัฒนาตนมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบกุศลกรรมบถในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบความสำคัญของกุศลกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท